

13.2.2008

Dnro 446/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

VAPAUDENMENETYKSESTÄ ILMOITTAMINEN

1

KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 1.2.2007 osoittamassaan kirjeessä rajavartiolaitoksen viranomaisten menettelyä esitutkintaa koskevassa asiassa.

Kirjoituksissa esitetty arvostelu voidaan nähdäkseni tiivistää seuraaviin väitteisiin, jotka olen tutkinut:

1. Kantelija kertoi, että asian tutkijana toiminut vanhempi rajavartija oli kieltänyt häneltä oikeuden käyttää avustajaa kuulustelutilanteessa. Kantelijan vaadittua paikalle avustajan vanhempi rajavartija oli soittanut valitsemalleen asianajajalle sen sijaan, että kantelija olisi saanut valita itse avustajansa. Myöhemmin kantelijan halutessa vaihtaa avustajaa hänelle oli annettu lista avustajista, joista kantelijan oli käsketty valita, ja ilmoitettu, että hän joutuu itse maksamaan avustajan kustannukset. Tästä oli aiheutunut kantelijalle ja hänen perheelleen huomattavia kustannuksia.

2. Kantelija ei ollut saanut vapaudenmenetyksensä aikana riittävän nopeasti tarvitsemaansa terveydenhoitoa. Hoitoihin pääseminen kesti viisi päivää.

3. Siirryttäessä hammaslääkäristä silmälääkäriin kantelija oli virtsannut housuihinsa, koska hän oli joutunut menemään käymälään käsirautoihin kahlittuna.

4. Kantelijan yhteydenpitoa oli rajoitettu vapaudenmenetyksen aikana. Hän ei ollut saanut soittaa vaimolleen ja lapsilleen sekä sairaana olleelle äidilleen useampaan viikkoon vapaudenmenetyksensä alkamisesta eikä tavata perhettään.

5. Kantelijan avustajan kirjallisesti esittämiin yhteydenottopyyntöihin ei ollut vastattu.

3

RATKAISU

3.1

Sovellettavista oikeusohjeista

Kantelussa esitetty arvostelu ajoittuu kantelijan vapaudenmenetyksensä alkamisajankohtaan, jolloin häntä säilytettiin Vantaan poliisivankilassa. Kantelija siirrettiin poliisivankilasta Vantaan vankilaan 3.10.2006.

Kantelussa esitetyn arvostelun tapahtuma-aikana on voimassa ollut tutkintavankeudesta annettu laki (615/1974), joka kumottiin 1.10.2006 voimaan tulleella tutkintavankeuslailla (768/2005). Tämän kantelun ratkaisemisessa on näin ollen sovellettu nyttemmin kumottua tutkintavankeudesta annettua lakia.

3.2

Tapahtumista

Kantelija (Ghanan kansalainen) otettiin kiinni Helsinki-Vantaan lentoasemalla 14.8.2006 epäiltynä törkeän laittoman maahantulon järjestämisestä, laittoman maahantulon järjestämisestä ja väärennyksestä. Kantelijan epäiltiin järjestäneen yhdessä muiden henkilöiden kanssa Suomeen ja Suomen kautta muualle Eurooppaan yhteensä 13 afrikkalaista syntyperää olevaa mieshenkilöä ilman maahantuloon vaadittavia asiakirjoja.

Asiasta laadittiin kantelijaa koskeva esitutkintapöytäkirja ja tutkinnasta vastasi Rajavartiolaitoksen Suomenlahden merivartioston Helsingin rajatarkastusyksikön rikostutkintayksikkö. Asian tutkinnanjohtajana toimi yliluutnantti ja tutkijana vanhempi rajavartija.

Kantelija pidätettiin 15.8.2006 ja hänet vangittiin 17.8.2006 ja häntä säilytettiin Vantaan poliisivankilassa. Vantaan vankilaan kantelija siirrettiin 3.10.2006.

Kantelija tuomittiin Vantaan käräjäoikeudessa 24.11.2006 törkeästä petoksesta, kahdesta törkeän maahantulon järjestämisestä ja väärennyksestä vankeuteen 1 vuodeksi ja 9 kuukaudeksi. Helsingin hovioikeus katsoi 13.4.2007 antamassaan lainvoiman saaneessa tuomiossa, ettei aihetta käräjäoikeuden tuomion muuttamiseen syyksilukemisen osalta ollut. Hovioikeus muutti käräjäoikeuden tuomiota rangaistusseuraamuksen ja korvausvelvollisuuden osalta.

3.3

Oikeus avustajaan ja tulkkaukseen kuulustelussa

Oikeusohjeet

Esitutkintalain 10 §:n 1 momentin mukaan asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa. Rikoksesta epäillylle, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on viipymättä ilmoitettava hänen oikeudestaan käyttää avustajaa.

Esitutkintalain 29 §:n 2 momentin mukaan epäillylle on ennen kuulustelua myös tehtävä selkoa oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa sekä siitä, milloin hänelle voidaan määrätä puolustaja.

Esitutkintalain 37 §:n 1 momentin mukaan kuulusteltavalla on esitutkinnassa oikeus käyttää omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia sen mukaan kuin kielilain (423/2003) 10 ja 18 §:ssä säädetään. Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava tulkkauksesta tai valtion kustannuksella hankittava tulkki silloin, kun viranomaisen ei kielilain mukaan ole käytettävä epäillyn kieltä. Lakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 92/2002 vp) todettiin muun muassa, että "muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä kuultavalla ei myöskään olisi ehdotonta oikeutta tulkkaukseen omalla kielellään, sillä tulkkausvaatimuksen täyttämiseksi riittäisi, että tulkkaus tapahtuu kielellä, jota hän ymmärtää ja jota hän hallitsee riittävästi, jottei kuulustelu tällä kielellä vaaranna hänen oikeusturvaansa".

Selvitysten sisältöä

Esitutkinnasta vastuussa olleet virkamiehet, yliluutnantti ja vanhempi rajavartija ovat selvityksessään kertoneet, ettei kantelija ollut vaatinut avustajaa kiinniottovaiheen alkutilanteessa. Kantelija oli ilmoittanut ennen ensimmäistä hänelle suoritettua kuulustelua tarvitsevansa avustajan. Kysyttäessä, oliko hänellä nimetä avustajaa itselleen, oli kantelija kertonut hänellä olevan avustaja Ghanassa. Kantelijalle oli ilmoitettu, että avustajan saaminen Ghanasta tulisi olemaan liian ongelmallista, ja kantelija oli suostunut avustajan hankkimiseen Suomesta. Lisäksi tutkinnassa ja sen alkuvaiheessa ei voitu kaikilta osin selvittää ghanalaisen avustajan mahdollista jäävyttä tutkittavan rikosasian suhteen.

Kantelijalle oli esitetty tietoja asianajajista, joilla oli aikaisempaa kokemusta ja kielitaitoa ulkomaalaisten asioiden hoitamisesta. Yhtenä valintakriteerinä oli ollut, että avustaminen voisi tapahtua englannin kielellä ja että avustaja tai hänen edustamansa toimisto sijaitsisi pääkaupunkiseudun läheisyydessä. Kuulustelun alussa oli oltu yhteydessä kantelijan hyväksymään avustajaan ja kantelija sai keskustella kyseisen avustajan kanssa puhelimitse ennen kuulustelun aloittamista. Kantelijan avustaja oli ilmoittanut, ettei hän pääse itse osallistumaan kuulustelutapahtumaan ja että kantelijan kuulustelu voidaan aloittaa ilman avustajan läsnäoloa. Kantelija oli kuulusteluissa ilmoittanut, ettei hän tarvitse avustajaa paikan päälle kuulusteluun ja mikäli hän tuntee tarvitsevansa avustajaa ilmoittaa hän tästä kuulustelijalle. Myös myöhemmin kuulusteluissa kantelijan avustajalle varattiin aina mahdollisuus läsnäoloon. Esitutkintaviranomaisen toimesta avustajaa ei valittu vaan varsinaisen päätöksen teki kantelija itse. Sittenmin kantelijan halutessa vaihtaa avustajaa oli hänelle annettu laajempi mahdollisuus valita haluamansa avustaja. Selvityksessä kiistetään, että tapahtumaan olisi liittynyt jonkinlaista painostusta tai esitetty väite, että kantelija joutuu itse maksamaan avustajansa.

Selvityksen johdosta annetussa vastineessa todetaan, että viranomaisen tulee olla erityisen huolellinen siinä, että rikoksesta epäillylle kerrotaan hänen oikeutensa ja että hänen oikeusturvansa kokonaisuudessaan toteutuu. Kun kyse on lisäksi epäilystä nimenomaan törkeästä rikoksesta, tulisi epäillyllä olla avustaja ja tulkki kuulustelussa. Vastineessa korostetaan sitä, että tällaisessa tapauksessa, jossa ulkomaalainen, kieltä taitamaton on epäiltynä ei kysymys voi olla vain avustajan hankkimisen estämisestä tai vaikeuttamisesta, vaan

päinvastoin sen helpottamisesta ja siinä auttamisesta, jotta toteutuisi esitutkintalain ja ihmisoikeussopimusten kirjaimen lisäksi myös niiden tarkoitus.

Kannanotto

Selvityksen perusteella ei voida johtaa riidattomasti päätelmää, että kantelijan oikeus avustajan käyttöön esitutkinnan alkuvaiheessa olisi evätty tai ettei hänelle olisi kerrottu ja ettei hän olisi ollut vähintäänkin tietoinen oikeudestaan avustajaan.

Mitä tulee avustajan käyttöön kuulustelujen yhteydessä, kantelijan ensimmäisen kuulustelun suorittanut vanhempi rajavartija on selvityksessään kertonut, että kantelija oli saanut keskustella avustajan kanssa ennen kuulustelun aloittamista. Kantelijan kuulustelukertomukseen (16.8.2006) on kirjattu merkintänä seuraavasti: "*Ymmärrän oikeuteni ja velvollisuuteni tässä asiassa. En tarvitse avustajaa paikan päälle tässä kuulustelussa. Minulle sopii, että kuulustelu käydään englannin kielellä. Mikäli tunnen tarvitsevani kuulustelussa avustajaa, ilmoitan siitä kuulustelijalle.*" Kuulustelu on luettu kantelijalle englannin kielellä sen päätyttyä ja kantelija on vahvistanut kuulustelukertomuksensa oikein kirjatuksi allekirjoituksellaan. Kun menettelyyn ovat saadun selvityksen mukaan suostuneet sekä kantelija että hänen silloinen avustajansa (puhelimitse), ei minulla ole aihetta arvostella esitutkintaviranomaisen menettelyä asiassa.

Totean myös vastineessa esitetyn tulkkausta koskevan kysymyksen osalta vakiintuneesti katsotun, että tulkin käyttäminen ei edellytä sitä, että hän osaisi nimenomaan kuulusteltavan äidinkieltä. Esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen näkökulmasta on ilmeisen riittävää, että syytetty saa "käännätetyksi ymmärtämälleen kielelle keskeiset asiakirjat siinä määrin kuin fair trial edellyttää" (Pellonpää: Euroopan ihmisoikeussopimus, 2005, s. 435).

Totean, ettei minulla ole aihetta tältä osin epäillä viranomaisen menetelleen virheellisesti.

3.4

Lääkäriin pääsy

Oikeusohjeet

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen tutkintavankeudesta annetun lain 10 §:n mukaan tutkintavangin terveydestä oli huolehdittava. Sairasta tai vammautunutta vankia oli asianmukaisesti hoidettava ja kuntoutettava. Hampaanhoitoa oli annettava, milloin se oli välttämätöntä sairauden hoitamiseksi tai huomattavan vahingon estämiseksi.

Selvitysten sisältöä

Yliluutnantin ja vanhemman rajavartijan selvityksessä todetaan, että esitutkintaviranomaisen saadessa tiedon kantelijan hammasongelmista

järjestettiin viipymättä lääkäri tarkistamaan kantelijan terveydentila poliisivankilan tiloihin. Lääkärin suorittaman tarkastuksen jälkeen hänelle määrättiin lääkitys ja lääkärin ohjeiden mukaan kantelijalle varattiin aika hammaslääkärin vastaanotolle. Varatun ajan perusteella kantelija toimitettiin hammaslääkəriin saamaan hoitoa hammasvaivoihinsa.

Kannanotto

Käsitykseni asiassa ei tullut esiin riittävää näyttöä siitä, että viranomaiset olisivat menetelleet lainvastaisesti tai laiminlyöneet virkavelvollisuuksiaan eikä asia näin ollen anna minulle aihetta toimenpiteisiin. Mitä tulee silmälääkəriin pääsyyn, asiassa ei ole selvinnyt, keneltä kantelija oli pyytänyt silmälääkəriin pääsyä kirjoituksessaan tarkoittamassaan tapauksessa. Kun asia on tältä osin jäänyt epäselväksi ja vaikuttaa kuitenkin siltä, että kantelijan kerrottua sairauksistaan hänelle oli välittömästi järjestetty lääkäri tarkastamaan hänen terveydentilansa, katson, ettei minulla ole tältäkään osin huomauttamista asiaan. Korostan kuitenkin yleisellä tasolla, että viranomaisen tulee aina varmistaa, että henkilö, joka on viranomaisen huostassa, saa asianmukaisen terveydenhoidon.

3.5

Olosuhteet lääkəriin kuljetettaessa

Oikeusohjeet

Rajavartiolain 35 §:n 1 momentin mukaan rajavartiomiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus, jollei muualla laissa toisin säädetä, vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Rajavartiomiehen voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon virkatehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat. Jos voimakeinojen käyttäminen on välttämätöntä, on niitä käytettävä vain siinä määrin ja siihen saakka, kun laissa säädetyn virkatehtävän suorittamiseksi välttämättä on tarpeen (*lievimmän keinon periaate*).

Tapahtuma-aikana voimassa olleen tutkintavankeudesta annetun lain 15 §:n 1 momentin mukaan tutkintavankia ei saa kahlehtia, ellei se ole tarpeen karkaamisen estämiseksi kuljetuksen aikana tai sellaisen väkivaltaisuuden hillitsemiseksi, jota ei ole saatu estetyksi muilla keinoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vangin itsensä tai muiden turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle. Kahlehtimista ei ole jatkettava kauemmin kuin on välttämätöntä.

Suomen perustuslain 7 §:n mukaan ketään ei saa kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

Selvitysten sisältöä

Saadun selvityksen mukaan kantelija on ollut kahlehdittuna käsirautoihin toimitettaessa hänet hammaslääkəriin. Kahlitseminen oli perustunut sen hetkiseen tilanearvioon: kun kantelijaa oli ryhdytty kuljettamaan hammaslääkəriin, oli hänen uhkaavan käyttäytymisensä, kuljetus- ja säilytysturvallisuuden, ulkopuolisten turvallisuuden varmistamiseksi hammaslääkərin vastaanotolla ja kuljetettavan itsensä turvallisuuden varmistamiseksi katsottu aiheelliseksi laittaa kantelijalle käsiraudat. Viranomaisella ei ole mitään tietoa tai havaintoa siitä, että kantelija olisi hammaslääkəriin kuljettamisen yhteydessä virtsannut housuihinsa.

Selvityksen johdosta annetussa vastineessa todetaan, että kantelijan käsirautoittaminen oli liioiteltu toimenpide, koska kantelija ei mielestään ollut käyttäytynyt uhkaavasti, vaan halusi ainoastaan hoitoon mahdollisimman nopeasti eikä hänen tarvettaan käymälässä asiointiin ollut huomioitu asianmukaisesti.

Kannanotto

Käsirautoja voidaan käyttää silloin, kun niiden käyttö on virkatehtävän suorittamiseksi perusteltua ja puolustettavaa. Kahlitsemista ei tule käyttää enempää kuin se on tarpeellista. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että käsirautojen käytölle on – tässä tapauksessa selvityksessä mainitut perustelut huomioon ottaen – ollut perusteltu syy. Tilanne on usein kuitenkin lievimmän keinon periaatteen noudattamisen arvioinnin kannalta tulkinnanvarainen, koska rajamiehellä on yksittäistapauksessa jonkin verran harkinnanvaraa eikä päädyttyyn keinovalintaan vaikuttaneita seikkoja ole jälkikäteen edes mahdollista yksityiskohtaisesti selvittää ja arvioida. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella ei kuitenkaan voida osoittaa, että tässä tapauksessa rajamiehet olisivat ylittäneet harkintavaltansa tai käyttäneet sitä väärin laittamalla kantelijalle käsiraudat hänen lääkəriin kuljettamisensa ajaksi.

Selvityksen mukaan viranomaisilla ei ole ollut minkäänlaista tietoa tai havaintoa siitä, että kantelija olisi joutunut virtsaamaan housuihinsa. Asiaan vaikuttavaa lisäselvitystä ei käsitykseni mukaan ole saatavissa. Asiaan ei ole laillisuusvalvojalla käytettävissä olevin keinoin saatavissa luotettavaa lisäselvitystä. Varsin vakiintuneesti on katsottu, ettei ns. sana sanaa vastaan - tilanteessa ole väitteiden tueksi riittävää selvitystä, jos väitettä eivät tue muut seikat kuin se, mitä kantelukirjoituksessa on esitetty. Näin ollen väite siitä, että kantelija olisi viranomaisen menettelyn seurauksena joutunut virtsaamaan housuihinsa ja tullut siten kohdelluksi perustuslaissa tai ihmisoikeussopimuksissa tarkoitetulla tavalla epäinhimillisesti, halventavasti tai ihmisarvoa loukkaavalla tavalla, jää toteen näyttämättä.

3.6

Yhteydenpito lähiomaisiin vapaudenmenetyksen aikana

Oikeusohjeet

Pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentin mukaan pidättämisestä on viipymättä ilmoitettava pidätetyn osoituksen mukaan hänen omaiselleen tai muulle läheiselleen. Jos siitä on erityistä haittaa rikoksen selvittämiseksi, ilmoittamista voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuin ottaa pidätettyä koskevan vangitsemisvaatimuksen käsiteltäväksi. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin pidätetyn tahtoa. Ilmoittamisen lykkäämisestä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen tutkintavankeudesta annetun lain (615/1974) 2 §:n 1 momentin mukaan tutkintavangin vapautta on rajoitettava vain siinä määrin kuin vangitsemisen tarkoitus sekä vankilassa pitämisen varmuus ja järjestyksen säilyminen edellyttävät.

Tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 3 momentin mukaan vanki saa ottaa vastaan vieraita tarpeellisen valvonnan alaisena. Esitutinnan ollessa kesken voidaan kieltää muun kuin lähiomaisen tapaaminen, jos tapaamisen voidaan olettaa vaarantavan vangitsemisen tarkoituksen. Läheisten omaisten ja, milloin valvontaa muusta syystä ei katsota tarpeelliseksi, muidenkin vierailut voidaan sallia ilman valvontaa.

Tutkintavankeudesta annetun lain 13a §:n mukaan tutkintavanki saa 12 §:ssä tarkoitetun tapauksen lisäksi olla puhelimitse yhteydessä laitoksen ulkopuolelle sellaisten tärkeiden asioiden hoitamiseksi, joita ei voida toimittaa kirjeitse tai tapaamisella. Puhelu voidaan kieltää tai keskeyttää, jos se voi vaarantaa säilytysvarmuutta, laitoksen järjestystä tai rikoksen selvittämistä. Vangin ja muun kuin 13 §:n 2 momentissa tarkoitetun viranomaisen välistä puhelua saadaan kuunnella.

Tutkintavangin yhteydenpidon rajoittamisesta on säädetty nyttemmin 1.10.2006 lukien voimaan tullessa pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ssä ja tutkintavankeuslain (768/2005) 8 ja 9 luvuissa.

Pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n (769/2005) mukaan esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen (1 momentti). Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen, muun läheisen taikka tutkintavankeuslain 9 luvun 7 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa saadaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä (2 momentti). Yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn tutkintavangin tai tiettyjen tutkintavankien taikka tietyn vangin tai tiettyjen vankien kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä (3 momentti).

Selvitysten sisältöä

Selvityksissä kiistetään kantelijan esittämä väite, ettei hän olisi saanut olla kolmeen viikkoon puhelimitse yhteydessään lähiomaisiinsa. Kantelijan osoittamaa tarvetta olla yhteydessä omaisiinsa oli lykätty pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n perusteella, koska "epäiltiin törkeää tekemuotoa juuri järjestäytyneisyyden perusteella ja rikokseen liittyviä muita henkilöitä tai muita asiaan vaikuttavia seikkoja ei ollut voitu selvittää esitutinnan ollessa vasta alkuvaiheessa. Tällöin katsottiin yhteydenottojen vaarantavan rikoksen selvittämistä". Kun riittävät tarkistukset oli saatu tehtyä, kantelija oli saanut olla yhteydessä lähiomaisiinsa eikä sitä enemmin estetty.

Kannanotto

Saadussa selvityksessä on viitattu kantelijan yhteydenpidon rajoittamisen perustuneen pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:ään. Ottaen kuitenkin huomioon kantelijan vapaudenmenetyksen alkamisaika (16.8.2006), jolloin yhteydenpidon rajoittamiset ilmeisimmin ovat tapahtuneet sekä mainitun säännöksen voimaantuloajankohta (1.10.2006), vaikuttaa mielestäni siltä, ettei kyseinen säännös ole ollut tapahtuma-aikana vielä voimassa.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen tutkintavankeudesta annetun lain mukaan epäillyn ja tämän lähiomaisen välisen valvotun tapaamisen kieltäminen ei ole ollut mahdollinen. Tällainen rajoitus on tullut mahdolliseksi 1.10.2006 lukien pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n muutoksen tultua voimaan. Edellytyksenä on mainittu rikokseen liittyvä erityisen painava syy, jollainen voi lain esitöiden mukaan olla esimerkiksi tilanne, jossa laajasta talousrikosjutusta vangittu pyrkisi lähiomaisensa tai läheisensä avulla hävittämään omaisuuttaan tai kirjanpitoaineistoaan (HE 263/2004 vp s. 234). Näin ollen olen kannanotossani soveltanut ennen 1.10.2006 voimassa olleita säännöksiä.

Kiinniottamisesta ilmoittamista ei ole laissa säännelty, toisin on tilanne pidättämisen osalta (pakkokeinolaki 1 luku 7 § 2). Jo vähimmän haitan periaate (esim. esitutkintalaki 1 luku 8 §) käsitykseni mukaan edellyttää, että mikäli tutkinnalliset syyt eivät muuta vaadi, tulisi kiinni otetun saada ilmoittaa vapaudenmenetyksestään viipymättä lähiomaiselleen - tässä tapauksessa vaimolle – jotta vapautensa menettäneen tavoitettavuudessa ilmenevät ongelmat selittyisivät.

Sitä, missä muodossa ja missä vaiheessa vapaudenmenetystään kantelija oli tässä tapauksessa soittopyyntönsä esittänyt, on jälkikäteen mahdotonta tarkasti selvittää. Saadusta selvityksestä ei myöskään käy ilmi, kuinka kauan kantelijan mahdollisuutta soittaa lähiomaisilleen lykättiin – selvityksessä ainoastaan kiistettiin kantelijan väitteet siitä, ettei hän saanut kolmeen viikkoon vapaudenmenetyksensä alkamisajankohdasta soittaa kotiinsa vaimolleen ja että hän oli saanut soittaa äidilleen kahdeksan viikon kuluttua vapaudenmenetyksensä alkamisesta. Kuten edellä on todettu, ei laissa ole ollut esitutkintaviranomaista velvoittavia säännöksiä, jotka olisivat edellyttäneet, että kantelijalle olisi varattu *välittömästi ehdoton* mahdollisuus soittaa vaimolleen

vapaudenmenetyksensä alkuvaiheessa. Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, ettei asia anna minulle aihetta muuhun kuin että saatan edellä lausumani käsityksen lähiomaiselle tapahtuvan viivyttyksettömän soittomahdollisuuden suotavuudesta rajavartiolaitoksen tietoon.

Mitä tulee väitettyyn tapaamisten kieltämiseen ("*...He denied regular visits to my wife and family...*"), tutkintavankeudesta annetun lain 13 §:n 3 momentti on siinä suhteessa ehdoton, että lähiomaisen tapaamisoikeutta ei voida millään perusteella kieltää. Laissa ei ole kuitenkaan säädetty siitä, miten tapaamisoikeus toteutetaan, esimerkiksi miten usein tai kuinka pian vapaudenmenetyksen jälkeen tapaaminen on sallittava. Lähiomaisenaan tapaamisoikeus ei voi olla rajoittamaton. Erinäiset syyt saattavat perustellusti asettaa rajoituksia ainakin tapaamisajankohdalle. Tapaamisoikeutta ei voi tulkita esimerkiksi siten, että tutkintavanki tai hänen läheisensä voisivat määrätä tapaamisten ajankohdat. Myös rikostutkinnalliset syyt saattavat joissakin tapauksissa vaikuttaa lähiomaisten tapaamisen aikaa ja tiheyttä määrättäessä. Selvää kuitenkin on, ettei lakia sovellettaessa saa tehdä tyhjäksi lainkohdan tarkoitusta mahdollistaa lähiomaisten yhteydenpito. Näkemykseni mukaan näin ei ole asiassa tapahtunut eikä asia anna tältä osin aihetta toimenpiteisiini.

3.7

Avustajan kirjeisiin reagoiminen

Siltä osin kuin kantelussa ja selvityksen johdosta annetussa vastineessa arvosteltiin rajavartiolaitoksen menettelyä kantelijan avustajan rajavartiolaitokselle kirjallisesti lähettämiin tiedusteluihin ja selvityspyyntöihin vastaamisessa, totean asianmukaiseen viranomaistoimintaan ja hyvään hallintoon kuuluvan, että viranomaisille osoitettuihin kirjeisiin vastataan asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Oikeusasiamies on myös pitänyt hyvän hallinnon näkökulmasta lähtökohtaisesti suotavana, että kirjeeseen vastataan kirjeellä. On kuitenkin tilanteita, joissa asiakkaalle suullisesti annettava vastaus tai henkilökohtainen tapaaminen voi olla parempi ratkaisu kuin kirjeellä vastaaminen. Esimerkiksi pelkästään viranomaiskäsittelyn etenemistä koskeviin tiedusteluihin vastaaminen suullisesti on näkemykseni mukaan hyväksyttävää.

Tässä tapauksessa vaikuttaa siltä, että rajavartiostosta on selvitetty esitutkintaa koskevia kysymyksiä puhelimitse kantelijan avustajalle. Asian sisäisen selvittämisen yhteydessä oli hankittu rajavartiolaitoksen esikunnan lausunnon mukaan kirjallista selvitystä. Asiakirjaselvityksessä olevista merkinnöistä ilmenee, että kantelijan avustaja oli tyytynyt saamiinsa vastauksiin.

Ottaen huomioon sen, että kantelijan avustaja ilmeisimmin sai vastauksen haluamiinsa kysymyksiin, katson, ettei asia anna minulle saadusta selvityksestä ilmenevän perusteella aihetta epäillä virheellistä menettelyä. Totean kuitenkin, että näkemykseni mukaan tässä asiassa olisi kuitenkin ollut perustuslain 21 §:ssä säädetyn hyvän hallinnon näkökulmasta suotavampaa vastata kantelijan avustajan kirjeeseen kirjeellä - erityisesti siitä syystä että kirjeissä kyseenalaistettiin viranomaistoiminnan lainmukaisuus esitutkinnan toimittamisessa.

TOIMENPITEET

Kantelu ei anna aiheutta muihin toimenpiteisiin kuin että saatan rajavartiolaitoksen tietoon kohdassa 3.6 esittämäni käsityksen vapaudenmenetyksen ilmoittamisen viivytyksettömästä sallimisesta, jos tutkinnalliset syyt eivät sitä estä.

Kiinnitän myös rajavartiolaitoksen huomiota kohdassa 3.7 esittämäni näkemykseen, jonka mukaan kirjeeseen vastaaminen kirjeellä on suotavaa hyvän hallinnon näkökulmasta.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta.